

KOMPETETINGOS INSTITUCIJOS.

Vaiko teises ginančios ir jo interesams atstovaujanti institucija

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga. Šios įstaigos veiklos teisinius pagrindus ir įgaliojimus nustato Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas (Žin., 2007, Nr. 140-5756).

LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos tikslas – gerinti vaiko teisinę apsaugą, ginti vaiko teises ir jo teisėtus interesus, užtikrinti tarptautinės ir nacionalinės teisės aktuose nustatytų vaiko teisių ir jo teisėtų interesų įgyvendinimą, atlikti vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos priežiūrą bei kontrolę Lietuvoje.

Prekybos vaikais prevencijos ir kontrolės srityje Vaiko teisių apsaugos kontrolierius gali:

- kontroliuoti ir prižiūrėti kaip yra įgyvendinami teisės aktai, reglamentuojantys vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą Lietuvoje;
- teikti pasiūlymus Respublikos Prezidentui, Seimui ir Vyriausybei dėl priemonių vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugai pagerinti, dėl galiojančių teisės aktų pakeitimo ir naujų teisės aktų priėmimo bei politikos, susijusios su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, formavimo bei įgyvendinimo;
- informuoti Respublikos Prezidentą, Seimą, Vyriausybę, atitinkamos savivaldybės tarybą bei kitas įstaigas, įmones ar organizacijas apie teisės aktų pažeidimus arba teisės (administracinių) aktų trūkumus, prieštaravimus ar spragas;
- tirti skundus ir atliekant tyrimus savo iniciatyva dėl (galimo) vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo, pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo vaiko teisių apsaugos srityje ir kt.
- vykdyti ir dalyvauti informacinėse kampanijose, kurių tikslas – informuoti visuomenę apie prekybos vaikais problemą, prevencines priemones ir pagalbą aukoms ir pan.

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 20 d. nutarimu Nr. 1114 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. spalio 31 d. nutarimo Nr. 1325 redakcija),

patvirtinti Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvairinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatai (Žin., 2005, Nr. 126-4501).

Tarnybos paskirtis – įgyvendinti valstybės politiką vaiko teisių apsaugos srityje, įstatymų nustatytais atvejais dalyvauti formuojant šią politiką.

Prekybos vaikais prevencijos ir kontrolės srityje Tarnyba gali:

- pagal kompetenciją koordinuoti savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos skyrių, biurų, tarnybų veiklą, organizuojant pagalbą vaikui, prekybos žmonėmis aukai;

- teikti savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriams metodinę pagalbą, įgyvendinant vaiko teisių apsaugos priemones;

- organizuoti savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių, vaikų globos institucijų ir kitų vaiko teisių apsaugos srityje veikiančių įstaigų bei institucijų pasitarimus;

- rengti su vaiko teisių apsauga susijusių klausimų sprendimo apžvalgas ir formuoti vienodą savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių veiklos praktiką;

- teisės aktų nustatyta tvarka spręsti vaiko Lietuvos Respublikos piliečio, likusio be tėvų globos kitoje valstybėje, įkurdinimo ir (ar) jo tėvų pareigų įgyvendinimo kitoje valstybėje ar vaiko užsienio valstybės piliečio, likusio be tėvų globos Lietuvoje, įkurdinimo ir (ar) jo tėvų pareigų įgyvendinimo Lietuvoje klausimus;

- savivaldybių administracijų prašymu teikti rekomendacijas dėl vaiko teisių apsaugos priemonių įgyvendinimo;

- pagal kompetenciją teikti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai pasiūlymus dėl teisės aktų vaiko teisių apsaugos tobulinimo;

- pasitelkti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, taip pat nevyriausybinių organizacijų atstovus, suderinusi su jų vadovais, sprendžiamoms problemoms nagrinėti.

Tarnybos direktoriaus 2013-10-07 įsakymu Nr. BV-43 pakeistas Informavimo apie ypatingus atvejus, susijusius su galimai vaiko teisių pažeidimais, tvarkos aprašas (toliau – Aprašas) ir išdėstyta nauja redakcija (Žin., 2013, Nr. 106 – 5260). Aprašas papildytas ir ypatingu atveju šiuo metu taip pat laikomi visi su galima seksualine prievarta bei prekyba vaikais susiję atvejai. Aprašas skirtas vaikų globos institucijų, VTAS bei Tarnybos darbuotojams, siekiant nustatyti bendradarbiavimo, teikiant informaciją apie ypatingus atvejus, mechanizmą bei užtikrinant tinkamą nukentėjusio ir galimai smurtavusio vaiko teisių apsaugą. Tarnyba, įvertinusi gautą informaciją, gali rekomenduoti VTAS ar vaikų

globos institucijai, taikyti konkrečias priemones ir (ar) siūlyti organizuoti tarpinstitucinį pasitarimą. Taip pat Tarnyba, nustačiusi, kad įvykus ypatingam atvejui institucijos nesiėmė reikiamų priemonių pažeistoms vaiko teisėms bei teisėtiems interesams užtikrinti ir apsaugoti, apie tai informuoja atitinkamos savivaldybės administracijos direktorių ar vaikų globos institucijos steigėją.

Savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos skyriai (VTAS), kurių veiklą reglamentuoja Bendrieji vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 17 d. nutarimu Nr. 1983 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gruodžio 2 d. nutarimo Nr. 1593 redakcija) (Žin., 2002, Nr. 120-5415).

Paskirtis – pagal kompetenciją įgyvendinti Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (Žin., 1995, Nr. 60-1501) ir vaiko teisių apsaugą reglamentuojančių teisės aktų nuostatas, atstovauti vaiko teisėms ir teisėtiems interesams ir ginti juos teisės aktų nustatyta tvarka. VTAS įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka privalo organizuoti vaiko teisių apsaugos priemonių įgyvendinimą savivaldybės teritorijoje, užtikrinti vaiko teisių apsaugą reglamentuojančių teisės aktų vykdymą, kreiptis į teisėsaugos institucijas, kad šios padėtų užtikrinti vaiko teisių apsaugos vykdymą, atstovauti vaiko teisėms ir teisėtiems interesams ir ginti juos teismuose, šeimose, globėjų (rūpintojų) šeimose, valstybės ir savivaldybės institucijose ir įstaigose, nevyriausybinių institucijų, organizacijų ir fizinių asmenų įsteigtose socialinės globos ir kitose įstaigose, organizuoti teisės aktų nustatyta tvarka likusiam be tėvų globos vaikui globos (rūpybos) nustatymą ir pasibaigimą, vykdyti jos priežiūrą šeimose ir socialinės globos įstaigose. VTAS privalo kreiptis į atitinkamas valstybės, savivaldybių institucijas ir įstaigas, nevyriausybinių institucijų, organizacijų ir fizinių asmenų įsteigtas socialinės globos ir kitas įstaigas dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimų ir pagal kompetenciją reikalauti, kad būtų pašalintos vaiko teisių pažeidimų priežastys ir sąlygos.

VTAS tenka svarbus vaidmuo kovos su prekyba vaikais srityje, kadangi jis:

- vykdo vaiko teisių apsaugą savivaldybės teritorijoje;
- pagal kompetenciją organizuoja vaiko globą (rūpybą), jos priežiūrą;
- rengia ir įgyvendina vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos priemones, tarp jų

ir skirtas vaiko teisių pažeidimų prevencijai gerinti;

- prižiūri teisės aktų nustatyta tvarka vaiko globą (rūpybą) šeimose ir socialinės globos įstaigose, dėl to bendradarbiauja su institucijomis, susijusiomis su vaiko teisių apsauga;
- įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka dalyvauja teismų posėdžiuose ir ikiteisminio tyrimo metu atliekamose nepilnamečio liudytojo, nukentėjusiojo, įtariamojo ar kaltinamojo apklausose, kituose ikiteisminio tyrimo metu atliekamuose procesiniuose veiksmuose, kuriuose dalyvauja nepilnametis;
- kaupia ir analizuoja pranešimus apie smurtą patyrusius ir smurtaujančius vaikus, inicijuoja šiems vaikams ir jų tėvams specialistų ir institucijų būtinos pagalbos suteikimą;
- kreipiasi į atitinkamas teisėsaugos institucijas dėl asmens, keliančio grėsmę vaiko saugumui ir sveikatai, patraukimo administracinėn atsakomybėn ar dalyvauja teisės aktų nustatyta tvarka tarybų, komisijų ir darbo grupių, susijusių su vaiko teisių apsauga, veikloje;
- bendradarbiauja su savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriumi, seniūnijomis, socialinės paramos centrais ir derina su jais veiksmus ir sprendimus: organizuojant pagalbą ir paramą vaikui ir socialinės rizikos šeimoms; teikiant metodinę paramą socialiniams darbuotojams; rengiant bendrus pasitarimus socialinių globos įstaigų darbuotojams vaikų globos (rūpybos) vykdymo užtikrinimo institucijoje klausimais;
- kartu su savivaldybės administracijos švietimo ir teisės skyriais, seniūnijomis, policijos įstaigomis, pedagoginėmis psichologinėmis tarnybomis, švietimo, asmens sveikatos priežiūros ir socialinės globos įstaigomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, bendruomenėmis ir vaikų atstovais organizuoja bendrus pasitarimus ir priima suderintus sprendimus dėl vaiko teisių apsaugos ir teisės pažeidimų prevencijos gerinimo savivaldybėje.

Savivaldybių administracijų Švietimo skyriai. Savivaldybių administracijų švietimo padalinių bendrieji nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 5 d. nutarimu Nr. 128 (Žin., 2011, Nr. 78-3822) reglamentuoja savivaldybių administracijų švietimo padalinių uždavinius, funkcijas, struktūrą ir teises.

Švietimo padalinio paskirtis – dalyvauti formuojant savivaldybės švietimo politiką, teisės aktų nustatyta tvarka vykdyti švietimo viešąjį administravimą savivaldybės švietimo įstaigose, prižiūrėti kitų savivaldybės įstaigų, kuriose organizuojamas vaikų ir suaugusiųjų

neformalusis švietimas, vaikų užimtumas, šios srities veiklą. Vienas iš šių padalinių pagrindinių uždavinių yra organizuoti ir koordinuoti švietimo pagalbą (švietimo informacinės, psichologinės, socialinės pedagoginės, specialiosios pedagoginės, specialiosios pagalbos, profesinio orientavimo) teikimą, vaiko minimalios priežiūros priemonių vykdymą taip pat atlieka savivaldybės mokyklų veiklos priežiūrą, inicijuoja jų periodišką išorinį vertinimą, vykdo prevencines priemones.

Būtent švietimas yra viena iš prevencinių priemonių, kadangi neretai prekeivių žmonėmis aukomis tampama dėl informacijos stokos, nepakankamų žinių apie prekybą žmonėmis ir paprasčiausio naivumo ar aklo pasitikėjimo prekiautojų pažadais.

Vaikų informavimas apie prekybos žmonėmis pavojus ir jų išvengimo būdus yra vienas iš būtinų ir efektyviausių prekybos žmonėmis prevencijos priemonių, taip pat sudaro sąlygas sumažinti vaikų įtraukimą į prekybą žmonėmis ar įtrauktų vaikų pasitraukimą iš šio tinklo. Kaip pabrėžiama Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus ataskaitoje¹, žmonių informavimas apie prekybos žmonėmis pavojus ir tų pavojų išvengimo būdus bei kelius sudaro sąlygas minimalizuoti naujų asmenų įtraukimą į prekybą žmonėmis ir priverstinę prostituciją, taip pat jau įtrauktų žmonių pasitraukimą iš prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos tinklo. Būtent švietimo (informavimo) apie prekybos žmonėmis žalą stoka tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu sudaro prielaidas įtraukti žmones į prekybą žmonėmis, ir tuo pažeisti jų teises.

Savivaldybių administracijų skyriai atsakingi už socialinių paslaugų ir paramos sritis. Pagrindiniai socialinių paslaugų teikimo organizatoriai yra savivaldybės. Būtent savivaldybė atsako už socialinių paslaugų teikimo savo teritorijose gyventojams užtikrinimą planuodama ir organizuodama socialines paslaugas, kontroliuodama bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros kokybę. Savivaldybė vertina ir analizuoja gyventojų socialinių paslaugų poreikius, pagal gyventojų poreikius prognozuoja ir nustato socialinių paslaugų teikimo mastą ir rūšis, vertina ir nustato socialinių paslaugų finansavimo poreikį.

Be to, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-05-19 nutarimo Nr. 558 „Dėl prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programos patvirtinimo“ 4

---

¹ Situacijos dėl prekybos žmonėmis aukų (nepilnamečių) bei nepilnamečių prostitucijos apibendrinimas (2007). www3.lrs.lt/docs2/ACVEUAQX.DOC

punkte rekomenduojama savivaldybėms skirti lėšas nurodytoje programoje numatytoms priemonėms įgyvendinti.

Savivaldybė kasmet sudaro ir tvirtina socialinių paslaugų planą pagal socialinių paslaugų planavimo metodiką, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. lapkričio 15 d. nutarimu Nr. 1132. Šių paslaugų tikslas – sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį. Socialinės paslaugos teikiamos siekiant užkirsti kelią asmens, šeimos, bendruomenės socialinėms problemoms kilti, taip pat visuomenės saugumui užtikrinti. Socialinės paslaugos gali būti teikiamos tiek socialinių paslaugų įstaigose (socialinės globos namuose, šeimynose, laikino gyvenimo namuose, dienos socialinės globos centruose, savarankiško gyvenimo namuose, socialinės priežiūros centruose, bendruomeninėse įstaigose ir kt.), tiek asmens namuose. Savivaldybės institucijos nustatyta tvarka paskirti socialiniai darbuotojai nustato pareiškėjo socialinių paslaugų poreikį.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymas Nr. A1-93 „Dėl Socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 43-1570) apibrėžia socialines paslaugas, jų turinį pagal atskiras socialinių paslaugų rūšis bei socialinių paslaugų įstaigų tipus.

Socialinės paslaugos skirstomos į:

1. Bendrąsias socialines paslaugas: informavimą; konsultavimą; tarpininkavimą ir atstovavimą; maitinimo organizavimą; aprūpinimas būtiniausiais drabužiais ir avalyne; transporto organizavimą; sociokultūrinės paslaugas; asmeninės higienos ir priežiūros paslaugų organizavimą ir kitas bendrąsias socialines.
2. Specialiąsias socialines paslaugas: socialinė priežiūra; socialinė globa.

Socialinis darbuotojas veikoje su prekybos žmonėmis, prostitucijos tikslu, aukomis turi organizuoti socialinių paslaugų teikimą, vykdyti prevencinę socialinę veiklą bei bendrai veiklai telkti kitus specialistus ir bendruomenę. Šioje veikloje socialinis darbuotojas turi aktyviai bendradarbiauti su vaiko teisių apsaugos, savivaldybės socialinės paramos, švietimo ir ugdymo, sveikatos priežiūros, teisėsaugos, užimtumo ir kitų sričių darbuotojais, kitais socialiniais darbuotojais, organizacijų, ginančių žmogaus teises ir interesus, atstovais, bendruomenės nariais, savanoriais.

Reikia pripažinti, kad specializuotų įstaigų, teikiančių socialinę paramą nukentėjusiesiems (ypač nepilnamečiams) nuo prekybos žmonėmis, priverstinės

prostitucijos aukoms, besirūpinančių minėtų asmenų apsauga ir grąžinimu į visuomenę, nėra daug. Dažniausiai tuo užsiima nevyriausybinių organizacijų. Taip pat socialinių paslaugų įstaigų savininko teises ir pareigas įgyvendina Socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir savivaldybės.

Pabėgėlių priėmimo centras – yra įstaiga prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kurios paskirtis – apgyvendinti užsieniečius, kuriems suteiktas prieglobstis Lietuvoje, ir nelydimus nepilnamečius užsieniečius, įgyvendinti prieglobstį gavusių užsieniečių socialinę integraciją ir kt. Vienas iš šio centro tikslų organizuoti priėmimą ir apgyvendinimą nelydimų nepilnamečių užsieniečių; prieglobstį gavusių užsieniečių iki to laiko, kol jie bus iškelti į integracijos vykdymo vietą savivaldybių teritorijos arba iki paramos integracijai teikimo pabaigos, jeigu socialinė integracija vykdoma centre

Ministerijos:

Vidaus reikalų ministerija

Vyriausybės 2012 m. balandžio 16 d. pasitarimo protokolinio nutarimo Nr. 25.5 „Dėl tarpinstitucinių veiklos planų“ 1 punktu Vidaus reikalų ministerijai pavesta prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės priemonės numatyti Nacionalinės nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės programos 2013–2015 metų tarpinstituciniame veiklos plane. Šis planas patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 14 d. nutarimu Nr. 1381 „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“ (Žin., 2012, 135-6897). Vidaus reikalų ministerija nuo 2002 m. vykdo prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos programas ((Žin., 2002, 6-231); (Žin., 2005, 65-2333); (Žin., 2009, 112-4761)).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija nuo 2002 metų teikia finansinę paramą projektams, skirtiems socialinei pagalbai nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos bei jų grąžinimui į visuomenę ir darbo rinką. Remiamos veiklos, susijusios su psichologine, teisine, medicinine pagalba, laikino prieglobsčio suteikimu (patalpų nuoma), socialinių paslaugų, tokių kaip informavimas, konsultavimas, tarpininkavimas ir atstovavimas, maitinimo organizavimas, aprūpinimas būtiniaisiais

drabužiais ir avalyne, transporto organizavimas, sociokultūrinės bei asmens higienos ir priežiūros paslaugos, teikimu, prevencine veikla ir kt.

Šios ministerijos kompetencijoje esanti teisinė bazė suteikia galimybę teikti socialinę pagalbą nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos. Socialinių paslaugų skyrimą, teikimą, socialinių paslaugų rūšis, finansavimo tvarką reglamentuoja Socialinių paslaugų įstatymas (Žin., 2006, Nr. 17-589) ir poįstatyminiai teisės aktai. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2013–2015 m. strateginio veiklos plano projekte kiekvieniems metams yra numatomas biudžetas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2009–2012 metų laikotarpiu finansavo 16 nevyriausybinių organizacijų projektus, įgyvendinant Programos 6.1. priemonę „Remti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, nevyriausybinių organizacijų projektus, skirtus socialinei pagalbai nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos ir jų grąžinimui į visuomenę ir darbo rinką“.

Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2013 m. rugpjūčio 23 d. įsakymu Nr. A1-483 bei 2013 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. A1-485 skirtas finansavimas projektams, pagal 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 1 prioriteto „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ VP1-1.3-SADM-01-K priemonę „Diskriminacijos mažinimas ir socialinių problemų prevencija darbo rinkoje“. Pagal šią priemonę Europos Sąjungos paramos lėšomis kartu su kitomis veiklomis numatomos remti ir prekybos žmonėmis prevencijos priemonės:

- visuomenės informavimo ir švietimo priemonių, renginių, skirtų prekybos žmonėmis prevencijai, siekiant užkirsti kelią tapti prekybos žmonėmis aukomis, mokant visuomenę atpažinti įvairias prekybos žmonėmis formas, pavojus būti išnaudotam, aukų verbavimo taktiką ir išnaudojimo būdus, skatinant bendruomenių ir visuomenės pilietiškumą bei glaudų tarpžinybinių institucijų bendradarbiavimą prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės srityje, organizavimas bei vykdymas;

- socialinį darbą dirbančiųjų, sveikatos priežiūros specialistų, policijos pareigūnų, kitų specialistų, savo darbe susiduriančių su prekybos žmonėmis aukomis, supervizijų vykdymas.

Sveikatos apsaugos ministerijos vienas iš svarbiausių veiklos tikslų, remiantis Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau - SAM) nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 24 d. nutarimu Nr. 926 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010

m. spalio 13 d. nutarimo Nr. 1443 redakcija), 9.1. punktu, yra formuoti valstybės politiką asmens sveikatos priežiūros srityje, organizuoti, koordinuoti ir kontroliuoti jos įgyvendinimą. SAM, siekdama jai nustatytų veiklos tikslų asmens sveikatos priežiūros srityje, rengia asmens sveikatos priežiūros srities Lietuvos Respublikos įstatymų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų, kitų teisės aktų projektus (nuostatų 10.1.1. punktas).

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo (Žin., 1996, Nr. 66-1572; 2011, Nr. 154-7261) 44 straipsnio 1 dalies 1 bei 6 punktais, asmens sveikatos priežiūros įstaigai privaloma užtikrinti būtinąją medicinos pagalbą ir užtikrinti lygias pacientų teises į teikiamas sveikatos priežiūros paslaugas.

Švietimo ir mokslo ministerija, vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (Žin., 2011, Nr. 38-1804) 56 straipsniu, yra įgaliota dalyvauti formuojant, vykdyti ir užtikrinti valstybinę švietimo politiką. Pagal Švietimo ir mokslo ministerijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 21 d. nutarimu Nr. 914 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 13 d. nutarimo Nr. 1457 redakcija), viena iš Švietimo ir mokslo ministerijos funkcijų yra kaupti, sisteminti ir analizuoti informaciją vaikų ugdymo ir užimtumo klausimais; kartu su savivaldybių institucijomis rūpintis mokyklų lankomumu, kuo didesniu ikimokyklinio ugdymo prieinamumu, teikiamų švietimo paslaugų kokybe, vaikų neformaliojo švietimo plėtojimu, pedagoginės psichologinės pagalbos vaikams prieinamumu; užtikrinti švietimo priemonių, kuriomis siekiama apginti vaiką nuo visų formų fizinio ar psichologinio smurto, kitų vaiko teisių pažeidimų, įgyvendinimą; koordinuoti vaikų socializacijos centrų ir specialiųjų mokyklų veiklą.

Teisingumo ministerija pagal savo kompetenciją rengia baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso, suėmimo, bausmių ir probacijos vykdymo sričių įstatymų, Vyriausybės nutarimų ir kitų teisės aktų projektus, atlieka teisės aktų stebėseną koordinuojančios institucijos funkcijas. Teisingumo ministerija taip pat priima ir nagrinėja prašymus bei vykdo sprendimus dėl smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo pagal Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymą (Žin., 2005, Nr.85-3140, Žin., 2008, Nr.137-5387). Iš šiuo įstatymu įsteigto Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo valstybė kompensuoja smurtiniais nusikaltimais padarytą turtinę ir (ar) neturtinę žalą, kuri atsirado dėl po 2005 m. liepos 1 d. padarytų smurtinių nusikaltimų. Turtinė ir (ar) neturtinė žala gali būti kompensuojama

avansu dar vykstant baudžiamajam procesui arba po įsiteisėjusio teismo procesinio sprendimo, kuriuo konstatuotas smurtinio nusikaltimo padarymas, priėmimo.

Pagal Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymą, smurtiniu nusikaltimu vadinama Baudžiamajame kodekse numatyto nusikaltimo požymių turinti veika, kuria buvo tyčia atimta žmogaus gyvybė arba sunkiai ar nesunkiai sutrikdyta jo sveikata, arba apysunkio, sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo žmogaus laisvei, seksualinio apsisprendimo laisvei ar neliečiamumui požymių turinti veika. Baigtinis smurtinių nusikaltimų, dėl kurių padaryta žala kompensuojama, sąrašas patvirtintas teisingumo ministro įsakymu. Į šį sąrašą yra įtraukta ir prekyba žmonėmis (Baudžiamojo kodekso 147 straipsnis), išnaudojimas priverstiniam darbui (Baudžiamojo kodekso 147¹ straipsnis), vaiko pirkimas ar pardavimas (Baudžiamojo kodekso 157 straipsnis), įtraukimas į prostituciją (Baudžiamojo kodekso 308 straipsnio 2 dalis). Remiantis Baudžiamojo proceso kodekso 46 straipsniu, visos smurtinių nusikaltimų aukos baudžiamojo proceso metu turi būti informuojamos apie galimybę gauti kompensaciją.

Užsienio reikalų ministerija

Atstovybių ir konsulinių įstaigų pagrindinė funkcija pagal Užsienio reikalų ministro 2010 m. birželio 3 d. įsakymu Nr. V-69 patvirtintą „Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009-2012 metų programos lėšų naudojimo aprašą“ – teikti pagalbą grįžtantiems į Lietuvos Respubliką nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis užsienio valstybėse. Kiekvienais metais Užsienio reikalų ministerijoje yra vykdomi mokymai būsimiems konsuliniais pareigūnams ir kitiems valstybės tarnautojams. Informacija taip pat yra patalpinta vidiniame ministerijos portale.

Taip pat Užsienio reikalų ministerija vykdė Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009–2012 metų programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 1104 (Žin., 2009, Nr. 112-4761), 6.4 įgyvendinimo priemonę „Teikti pagalbą grįžtantiems į Lietuvos Respubliką nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis užsienio valstybėse“. Užsienio reikalų ministro 2010 m. birželio 3 d. įsakymu Nr. V-69 patvirtintas „Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009-2012 metų programos lėšų naudojimo aprašas“ nustato pagalbos nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis teikimo taisykles. Programos įgyvendinimą ketinama tęsti 2013–2015 metais.

Teisėsaugos ir teisėtvarkos institucijos:

Policijos departamentas

Pagal Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymo (Žin., 2000, Nr. 90-2777) 5 straipsnio 1 dalį, **Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos** tarp kitų uždavinių vykdo ir nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją bei nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų atskleidimą ir tyrimą.

Teritorinėse policijos įstaigose įsteigtos pareigybės kovai su prekyba žmonėmis, tai yra nusikalstamų veikų, susijusių su prekyba žmonėmis, atskleidimo ir tyrimo bei prevencijos funkcija priskirta pareigūnams įrašant ją į pareigybės aprašymą.

Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra

Generalinė prokuratūra savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymu (Žin., 2003, Nr. 42-1919; 2011, Nr. 91-4333), kurio 2 straipsnis numato, kad prokuratūra padeda užtikrinti teisėtumą ir teismui vykdyti teisingumą. Generalinė prokuratūra, vadovaudamasi Prokuratūros įstatymo 8 straipsniu, atlieka, organizuoja, kontroliuoja ikiteisminį tyrimą ir jam vadovauja ir palaiko valstybinį kaltinimą itin svarbiose baudžiamosiose bylose.

Prokuratūra, vadovaudamasi Baudžiamojo proceso kodekso (2002, Nr. 37-1341; 2012, Nr. 82-4278) nuostatomis, organizuoja ikiteisminį tyrimą, jam vadovauja bei kontroliuoja ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų veiklą baudžiamajame procese.

Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2012 m. birželio 2 d. įsakymu Nr. I-65 yra patvirtinti prokurorų specializacijos baudžiamajame procese nuostatai, kurie nustato Generalinės prokuratūros ir teritorinių prokuratūrų prokurorų specializacijos baudžiamajame procese. Pagal minėtus nuostatus prekybos žmonėmis ir išnaudojimo priverstiniam darbui, įtraukimo į prostituciją ir pelnymosi iš kito asmens prostitucijos (BK 147, 147¹, 157, 307, 308 straipsniai) nusikalstamų veikų specializacija yra nustatyta kaip privaloma prokurorų specializacija Generalinėje prokuratūroje. Tuo tarpu apygardų prokuratūrose kaip privaloma prokurorų specializacija nustatyta prekybos žmonėmis nusikalstamos veikos specializacija. Prie specializacijų, privalomų apylinkių prokuratūrų prokurorams, prekybos žmonėmis nusikalstamos veikos specializacija nėra priskirta.

Kitos įstaigos (institucijos):

Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ (Žin., 2004, Nr. 73-2539)

49¹ straipsniu, pagal kompetenciją kartu su Valstybės sienos apsaugos tarnyba ir Policijos departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos organizuoja užsieniečių buvimo ir nelegalios migracijos Lietuvos Respublikoje kontrolę bei sprendžia užsieniečių, kurie nukentėjo nuo prekybos žmonėmis, teisinės padėties Lietuvos Respublikoje klausimus.

Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos (VSAT) yra atsakinga už valstybės sienos apsaugą ir jos kirtimo kontrolę. Tiesiogiai VSAT nėra atsakinga už kovą su prekyba žmonėmis. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad prekyba žmonėmis yra tarpvalstybinis nusikaltimas, neretai susijęs su valstybės sienos kirtimu, VSAT prevencinėmis priemonėmis pagal kompetenciją taip pat prisideda prie kovos su šiuo reiškiniu. Pagrindinis VSAT uždavinys kovojant su prekyba žmonėmis – identifikuoti potencialias prekybos žmonėmis aukas joms vykstant per valstybės sieną ir užkirsti kelią vykdomam nusikaltimui.

Lietuvos savivaldybių asociacija, remdamasi Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo (Žin., 1994, Nr. 55-1049; 2011, Nr. 155-7354) 6 straipsniu, viena iš savivaldybių savarankiškų (Konstitucijos ir įstatymų nustatytų (priskirtų) funkcijų yra dalyvavimas, bendradarbiavimas užtikrinant viešąją tvarką, kuriant ir įgyvendinant nusikaltimų prevencijos programas (6 straipsnio 34 punktą). Ši funkcija įgyvendinama priimant savivaldybėse įvairias nusikaltimų prevencijos programas ir jas įgyvendinančius priemonių planus. Be to, savivaldybėse yra steigiamos kolegialios nusikaltimų prevencijos ir kontrolės institucijos, į jų sudėtį įtraukiant ne tik savivaldybių, bet ir socialinių partnerių (policijos, vaiko teisių apsaugos institucijų, nevyriausybinių organizacijų, švietimo įstaigų, bendruomenių) atstovus.

Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009-2012 m. programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 1104, viena iš įgyvendinimo priemonių yra sudaryti Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių, Vilniaus miestų, Tauragės, Telšių, Utenos rajonų ir Marijampolės savivaldybėse prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės koordinacines darbo grupes, į jas įtraukti teisėsaugos institucijų, savivaldybių, nevyriausybinių organizacijų ir kitų įstaigų, institucijų atstovus. Už šios priemonės įgyvendinimą atsakingu vykdytoju paskirti Policijos departamentas prie VRM bei savivaldybės, kuriose sudaromos prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės koordinacinės darbo grupės.

Nacionalinė teismų administracija (toliau – NTA) pagal savo kompetenciją, numatytą Lietuvos Respublikos nacionalinės teismų administracijos įstatyme (Žin., 2002, Nr. 31-1130; 2008, Nr. 87-3472), neatlieka tiesioginių funkcijų, susijusių su prekybos žmonėmis prevencija ar kontrole. NTA kompetencija, prisidedant prie prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės, yra susijusi su statistinės informacijos kaupimu, analize, apibendrinimu ir teikimu, įskaitant statistiką, susijusią su teisės akty, reglamentuojančių kovą su prekyba žmonėmis, taikymu.

NTA mokymo centras (toliau – Mokymo centras) kartu su kitomis institucijomis yra atsakingas už bendro prokurorų, teisėjų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų mokymo organizavimą. Atitinkamai, Mokymo centro kompetencija, prisidedant prie prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės, galėtų būti susijusi su mokymų prekybos žmonėmis tema organizavimu.

Švietimo įstaigos. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2003-11-28 įsakymu Nr. ISAK-1699 buvo patvirtinta Prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencinė švietimo 2003–2004 metų programa (Žin., 2004, Nr. 13-389), kurios paskirtis – sukurti ir įdiegti Lietuvos mokyklose prevencinio švietimo programą; sudaryti mokyklose ankstyvosios prekybos žmonėmis prevencijos sąlygas bei stiprinti tarpžinybinį bendradarbiavimą, panaudojant pedagoginio, psichologinio ir socialinio poveikio priemones. Taip pat dėl nepakankamo visuomenės informavimo, mokytojų, tėvų nežinojimo, kur kreiptis pagalbos ir kaip apsaugoti vaikus nuo galimų pavojų, kaip ugdyti savisaugos įgūdžius ir atsparumą, šios programos tikslas buvo parengti ir įgyvendinti prevencinio švietimo priemonių sistemą, siekiant užkirsti kelią prekybai žmonėmis ir prostitucijai.

Vienas iš pagrindinių uždavinių, numatytų programoje, buvo būtinybė mokyklose diegti prevencinio švietimo programą, kuri padėtų ugdyti brandų požiūrį į seksualinius nusikaltimus ir juos patyrusius asmenis, mokyti vaikus ir jaunimą saugotis seksualinės skriaudos bei pavojų, susijusių su prekyba žmonėmis, prostitucija ir pornografija. Taip pat stiprinti tarpžinybinį bendradarbiavimą, ypač prevencinėje veikloje, siekiant didinti socialinę ko svarbu kompetenciją ir tam tikrų žinių bei įgūdžių suteikimą, kad individas gebėtų išvengti pavojingų situacijų, būtų atsparus gyvenimo sunkumams bei tobulinti paslaugų, teikiamų rizikos grupių vaikams ir jų tėvams, sistemą, pagalbos telefonu plėtimą, gerinti jų kokybę bei siekti, kad prekybos žmonėmis priežasčių ir sąlygų šalinimą remtų visuomenė.

Švietimo įstaigos yra atsakingos už sąlygų sudarymą pedagogams dalyvauti mokymuose, seminaruose bei žinių įgijimą, kaip dirbti prevencinį ir intervencinį darbą su vaikais, paaugliais ir jaunimu, potencialių aukų nustatymą ir informacijos apie prekybą žmonėmis ir prostituciją moksleiviams pateikimą, tačiau pačios mokyklos pasirenka kaip dažnai ir koku būdu moksleiviams pateikti šią informaciją (ar integruoti į bendrojo ugdymo pamokas, pavyzdžiui, etikos, pilietinio ugdymo, ar apsiriboti pokalbiais klasės valandėlių metu).